

2.4.2019

EOAK/5741/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

RAJOITUSTOIMENPITEET JA KOHTELU

1 KANTELU

Kantelija arvosteli sijaishuoltopaikkansa Kymen Nuorten Aseman (laitos) menettelyä rajoitustoimenpiteiden käytössä. Kirjoituksen mukaan rajoitustoimenpiteistä ei ollut aina tehty päätöksiä ja kantelijaa oli uhkailtu rajoitustoimenpiteillä.

Kantelija arvosteli myös kannustusrahojen maksamista ja kertoi, että kannustusrahat saatetaan jättää maksamatta ilman perusteita.

Kantelija kertoi lisäksi, että hänen henkilökohtaisia puhelujaan oli kuunneltu ja hänen puhelimensa oli otettu laitoksen haltuun. Kantelija kertoi myös, että sijaishuoltopaikassa ei saa riittävästi ruokaa.

Kantelukirjoituksen lähettämisen jälkeen kantelija oli puhelimitse yhteydessä oikeusasiamiehen kansliaan. Kantelija kertoi, että hän oli vaatinut Kouvolan sosiaalitoimelta sijaishuoltopaikan muutosta mutta ei ollut saanut vaatimukseensa valituskelpoista päätöstä.

Kantelija kertoi myös pyytäneensä nähtäväkseen ja kuvattavakseen sijaishuoltopaikkansa sääntöjä. Sijaishuoltopaikka oli kieltäytynyt antamasta sääntöjä kantelijalle.

2 SELVITYS

Lapsen huostaan ottaneelta Kouvolan kaupungin sosiaali- ja terveystalvueluilta pyydettiin kantelun johdosta lausunto ja selvitys. Lausuntoon on liitetty Kymen Nuorten Aseman selvitys, lastensuojelun palveluvastaavan selvitys ja sosiaalityöntekijän selvitys.

Lausunnon liitteenä oli myös kantelijalle tehtyjä rajoituspäätöksiä, niihin liittyviä kirjauksia sekä laitoksen kantelijasta tekemiä päivittäiskirjausmerkintöjä. Selvitykseen liittyi myös muita sijaishuollon järjestämiseen ja toimeenpanoon liittyviä asiakirjoja.

3 RATKAISU

3.1 Kantelijalle tehdyt rajoituspäätökset

3.1.1 Asian selvittäminen

Pyysin, että Kouvolan sosiaali- ja terveystalvuelut liittää selvitykseensä kantelijalle sijaishuoltopaikassa tehdyt rajoituspäätökset sekä niitä koskevat kirjaukset. Pyysin käyttööni myös sijaishuoltopaikan tekemät päivittäismerkinnät kantelijasta syyskuun alusta 2018 lukien.

Pyysin Kouvolan kaupungin lastensuojelusta vastaavalta viranomaiselta selvitystä erityisesti siitä, millä tavoin se on valvonut kantelijan sijaishuollon järjestämistä ja kantelijaa kohdistettuja rajoitustoimenpiteitä.

3.1.2 Yleistä rajoitustoimenpiteistä

Sijaishuollossa käytettävissä olevista rajoitustoimenpiteistä säädetään tyhjentävästi lastensuojelulain mukaisissa rajoitustoimenpiteiden käyttämisessä on kysymys hallinnollisen pakon käyttämisestä.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käytön keskeisenä tavoitteena on pyrkiä turvaamaan huostaanoton tarkoituksen toteutuminen ja samalla lapsen itsensä tai toisen henkilön suojaaminen. Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä joudutaan aina välttämättömissä määrin puuttumaan joihinkin perustuslain turvaamiin lapselle kuuluviin perusoikeuksiin, kuten liikkumisvapauteen, perhe-elämän suojaan, itsemääräämisoikeuteen, vapauteen, yksityisyyden suojaan tai omaisuuden suojaan.

Lapsen perusoikeuksiin puuttuminen edellyttää aina, että kussakin rajoitussäännöksessä mainitun edun turvaaminen sitä välttämättä vaatii. Hyväksyttävyyseriaatteen mukaisesti lain mukaisia toimivaltuuksia ei saa käyttää muuhun kuin kulloisestakin säännöksestä ilmenevään ja siinä hyväksytyyn tarkoitukseen.

Suhteellisuusperiaatteen (lievimmän puuttumisen periaate) mukaisesti edellytetään paitsi, että toimenpide on laissa säädetyn tavoitteen saavuttamiseksi välttämätön, myös, että käytettävissä olevista toimenpiteistä aina valitaan lapsen itsemääräämisoikeutta tai muuta perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava toimenpide. Edelleen suhteellisuusperiaate edellyttää, että jos lain tarkoittamia rajoitustoimenpiteitä lievemmat toimet ovat riittäviä, rajoituksia ei saa käyttää lainkaan. Rajoitustoimenpiteiden on aina oltava järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa niiden käytölle asetettuun tavoitteeseen nähden.

Harkittaessa rajoitustoimenpiteiden käyttöä on arvioitava yksilöllisesti, missä laajuudessa kulloinkin on välttämätöntä puuttua kyseessä olevan lapsen perusoikeuksiin. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää vain lastensuojelulain tarkoittamissa tilanteissa ja laissa säädetyillä edellytyksillä. Rajoitustoimenpiteitä ei esimerkiksi voida käyttää kaavamaisesti toteutettuna kaikkia sijoitettuja lapsia koskevana kasvatuskeinona. Rajoitustoimenpiteitä ei saa koskaan käyttää rangaistuksena.

Lastensuojelulain 74 §:ssä säädetään, että lain 65–70 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi on lastensuojelulaitoksen asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet.

Kirjaamisen tulee sisältää rajoitustoimenpiteen kuvaus, toimenpiteen peruste ja kesto, toimenpiteestä päättäneen, sen käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimi sekä tarvittaessa lain 66 §:n 1 momentissa (henkilönkatsastus ja henkilöntarkastus) sekä lain 67 §:n 3 momentissa (lapsen tilojen ja omaisuuden tarkastaminen) tarkoitettu erityinen syy. Kirjausmerkinnöissä on lisäksi mainittava toimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan.

Kirjaamisessa on myös mainittava, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpiteistä päättämistä tai toteuttamista, ja lapsen mielipide asiasta. Kirjaamisen sisältö on lähetettävä tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuukausittain.

3.1.3 Yhteydenpidon rajoittaminen

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan lastensuojelulain 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheistensä kanssa.

Laitoksen laatimista kantelijaa koskevista päivittäismerkinnöistä 30.10.2018 ilmenee, että kantelija ”Oli kyselty viikonloppulomiensa perään, olisi halunnut ensi viikonloppuna kotiin.” Kantelijalle oli kerrottu asiakassuunnitelmassa tehdystä sopimuksesta ja lomarytmistä. Mainitusta päivittäismerkinnästä ilmenee, että myös kantelijan äiti oli lähettänyt laitokseen viestin, jossa hän oli kyselty lapsensa mahdollisuutta päästä kyseisenä viikonloppuna ja seuraavana viikonloppuna kotilomille.

Edelleen merkintöjen mukaan laitoksen työntekijä oli 2.11.2018 puhunut sosiaalityöntekijän kanssa kantelijan kotiharjoittelusta. Päivittäismerkinnöissä on todettu, että ”[kantelijan nimi] pysyy viikonloppun sijaishuoltopaikassa”.

Minulle toimitetuista kantelijaa koskevista päätöksistä ja muista laitoksen tekemistä merkinnöistä ei ilmene, että asiasta olisi tehty yhteydenpidon rajoittamispäätös. Totean, että mikäli kantelijan lomista oli sovittu asiakassuunnitelmassa, ei se estä asianosaista, 12 vuotta täyttänyttä lasta tai esimerkiksi hänen huoltajaansa tai muuta läheistä, vaatimasta asiakassuunnitelmasta poikkeavia loma- tai yhteydenpitojärjestelyjä. Mikäli näihin vaatimuksiin ei voida suostua lastensuojelulaista ilmenevin perustein, on asiasta viime kädessä tehtävä yhteydenpitoa (yhteydenpidon rajoittamista) koskeva päätös. Tästä päätöksestä asianosaisilla on tarvittaessa mahdollisuus valittaa hallinto-oikeuteen.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, että kantelija ja hänen äitinsä olivat pyytäneet, että kantelija pääsisi lomalle kotiinsa. Laitoksen päivittäismerkinnöistä ilmenee, että kantelijan äiti olisi suostunut loman peruuttamiseen tai sen eväämiseen. Asiakirjoista ei ilmene, miten asiaa selvitetiin kantelijan kanssa. Korostan, että lasta koskevaan päätöksentekoon ja muuhun ratkaisuun oleellisesti vaikuttavat seikat tulee yksityiskohtaisesti kirjata lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin. Asioiden tarkalla kirjaamisella voidaan varmistaa se, ettei asianosaisten ja laitoksen välillä synny väärintähtäyksiä. Asianosaisella on mahdollisuus (jälkikäteen) arvioida ja tarkastaa, mihin seikkoihin ja selvityksiin laitoksen ratkaisu tai päätöksenteko on perustunut.

Totean, että viranomaisella ja laitoksella on velvollisuus tehdä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös ainakin, jos joku asianosaisista tätä vaatii, tai jos yhteydenpidon toteuttamisesta tai sen määrästä on erimielisyyttä asianosasten ja viranomaisen tai laitoksen välillä.

Korostan vielä tässä yhteydessä, että lapsen yhteydenpidosta sovitaan lasta koskevassa asiakassuunnitelmassa tai muutoin. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on suunnitella yhteydenpitoa hyvässä yhteistoiminnassa asianosaisten kanssa ja huolehtia siitä, että lapsen oikeus yhteydenpitoon toteutuu. Tätä tehtävää ja päätösvaltaa yhteydenpidon toteuttamisesta ei voi siirtää lapsen sijaishuoltopaikalle. Eri asia on, että laitoksen johtaja voi päättää lapsen lyhytaikaisesta yhteydenpidon rajoituksesta, mikäli siihen on laissa säädetyt edellytykset.

Kiinnitän Kouvolan sosiaalitoimen ja laitoksen huomiota edellä esittämäni.

3.1.4 Lapsen puhelimen haltuunotto

Lapsen puhelin voidaan ottaa haltuun yhteydenpidon rajoittamista koskevien säännösten perusteella. Haltuunottoon voidaan ryhtyä myös silloin, jos kysymys on sellaisesta esineestä tai laitteesta joka todennäköisesti vakavasti haittaisi lapsen omaa tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä (65 §:n 3 momentti).

Laitoksen selvityksen mukaan lapsen puhelimen pois ottaminen yön ajaksi perustuu sijoitettujen lasten yörauhan turvaamiseen. Totean tämän johdosta seuraavaa.

Lähtökohtana oman puhelimen käytölle on, että lapsi voi käyttää omistamaansa puhelinta ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti samalla tavoin kuin lapset, jotka eivät ole sijoitettuna laitokseen.

Mikäli puhelimen käytöstä ei aiheudu haittaa lapselle tai lapsen tai muiden sijoitettujen lasten sijaishuollon järjestämiselle, ei laitoksella ole minkäänlaista hyväksyttävää yksilöllistä, saati kasvatuksellista perustetta, puuttua puhelimen käyttöön, tai ottaa puhelinta haltuun ”varmuuden vuoksi” saati rangaistuksena.

Mikäli lapsen puhelin otetaan yksilöllisestä syystä pois lapselta, on tällöin varmistettava, että menettely ei tosiasiaassa rajoita lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin henkilöihin.

Kiinnitän Kouvolan sosiaalitoimen ja laitoksen huomiota edellä esittämäni.

3.1.5 Henkilöntarkastus

Lastensuojelulain 66 §:n 1 momentin mukaan, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään esimerkiksi päihtymistarkoituksessa käytettäviä aineita tai esineitä tai aineita, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus. Henkilöntarkastusta koskeva säännös on merkityksellinen perustuslain 7 §:n 1 momentissa ja 10 §:n 1 momentissa turvattun henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityiselämän suojan kannalta. Tarkastuksen edellytyksenä on perusteltu syy epäillä, että lapsella on vaatteissa tai muutoin yllään 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä.

Kantelija on kertonut omalle sosiaalityöntekijälleen kantelun johdosta järjestetyssä keskustelutilaisuudessa, että ”henkilöntarkastus tehdään lomien jälkeen (pengotaan laukut ja takintaskut), vaikka olisi sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteenä”. Edelleen kantelija kertoi, että ”hän on saanut tietää pari viikkoa sitten, ettei näin saa toimia”. Laitoksen antaman selvityksen mukaan ”ko. lapsen osalta henkilöntarkastuksesta ei merkintöjä päiväraporteista löydy”. Laitoksen selvityksen mukaan henkilöntarkastus tehdään tarvittaessa, jos epäillään lapsen laukussa tai vaatteissa olevan päihdyttäviä aineita, esineitä tai aineita, jotka vaarantavat lapsen tai muun henkilön turvallisuutta.

Käytettävissäni olevan aineiston ristiriitaisuuden takia tyydyn yleisesti kiinnittämään Kouvolan lastensuojelun sekä laitoksen huomiota edellä sanomaani sekä totean, että henkilöntarkastuksen tekeminen edellyttää aina säännöksessä tarkoitettun perustellun syyn olemassa oloa. Tämä perusteltu syy on myös ilmevä rajoitustoimenpiteitä koskevista kirjauksista sekä tarvittaessa myös lasta koskevista päivittäismerkinnöistä.

3.1.6 Päätösten perustelut

Kantelijaa koskevista lastensuojelulain 66 §:n 2 momentin mukaisista henkilönkatsastusta koskevista rajoituspäätöksistä ilmenee, ettei niitä kaikilta osin oltu perusteltu sillä tavoin kuin lainsäädännössä edellytetään.

Perustelu katsastuksille esimerkiksi 4.4. ja 29.5.2018 olivat kummassakin tapauksessa ”Epäily päihdyttävien aineiden käytöstä”. Päätöksistä ei ilmennyt, millä perusteella laitoksella oli lastensuojelulain 66 §:n 2 momentissa tarkoitettu ”perusteltu syy epäillä” kantelijan käyttäneen huumavia aineita.

Lapsen liikkumisvapautta koskevasta rajoituspäätöksestä 29.5.2018 ilmenee, että lapsen palatessa karkureissulta rajoituksella oli ”tarkoitus rauhoittaa asettuminen sijaishuollon yksiköön”.

Päätöksestä ei ilmene, minkä takia liikkumisvapauden rajoittaminen oli välttämätöntä ja kantelijan edun mukaista. Päätöksestä ei myöskään ilmene liikkumisvapauden rajoittamispäätöksen laajuus; päätöksessä on yksinomaan todettu, että ”Rajoitettiin liikkumista muutoin kuin ohjaajien seurassa.” Edelleen päätöksestä ei ilmene, millä tavoin lapsen koulukäynti turvataan liikkumisvapauden rajoittamisen aikana ja koskeeko liikkumisvapauden rajoittaminen laitoksen ulkopuolisia alueita, vai koko laitosaluetta mukaan lukien sisätilat.

Kantelijaa koskevista tapahtumismerkinnöistä ilmenee, että kantelijan puhelin otettiin haltuun 1.6.2018, jotta kantelijan asettuminen ja rauhoittamien helpottuisi laitoksessa. Haltuunotosta ei minulle kuitenkaan ole toimitettu päätöstä.

Kantelijalle tehtiin 17.10.2018 huoneen tarkastus laitoksen ikkunan avaimen löytämiseksi. Päätöksestä ilmenee, että tarkastuksen yhteydessä huoneesta löytyi kantelijalle kuuluvia tupakointivälineitä, jotka otettiin laitoksen haltuun ja hävitettiin. Haltuunotosta ei minulle ole toimitettu lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin mukaista päätöstä. Totean yleisesti, ettei lastensuojelulaki oikeuta huoneen tarkastukseen tupakkatuotteiden ja tupakan käyttövälineiden löytämiseksi.

Saatan edellä esittämäni käsityksen Kouvolan sosiaalitoimen ja laitoksen tietoon.

3.1.7 Rajoitustoimenpiteillä uhkailu

Kantelukirjoituksessa on esitetty, että laitos *uhkailee rajoitustoimenpiteillä* (muun muassa yhteydenpidon rajoittamisella), mikäli laitoksen sääntöjä ei noudateta. Laitos on kiistänyt tämän väitteen.

Totean tämän takia yleisesti, että rajoitustoimenpiteitä ei voida koskaan käyttää rangaistuksena. Rajoitustoimenpiteiden edellytykset on säädetty tiukasti lastensuojelulaissa. Rajoitustoimenpiteistä tulee tehdä päätös, jota tulee perustella siten kuin lastensuojelulaissa ja hallintolaissa edellytetään. Tämän lisäksi tulee, kuten edellä olen todennut, rajoitustoimenpiteistä tehdä tarvittavat kirjaukset lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluu huolehtia lapsen tiedonsaantioikeuksien toteutumisesta. Sama velvoite on myös sijaishuoltoa järjestävällä taholla esimerkiksi laitoksella. Tässä tarkoituksessa lapselle on annettava tietoa lain mukaisista menettelytavoista ja käytännöistä, jotta lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä ja mielipiteensä kulloinkin esillä olevasta asiasta sekä toimimaan asiassa sillä tavoin, että hän pystyy pääsemään oikeuksiinsa. Sosiaalityöntekijän, mutta myös laitoksen, on tarvittaessa neuvottava ja ohjattava lasta hänen oikeusturvaansa liittyvissä menettelykysymyksissä. Sosiaalityöntekijän sekä laitoksen on myös selvitettävä, mitä lapsi voi tehdä, jos hän katsoo, että esimerkiksi rajoituspäätös tai muu menettely on tehty virheellisellä tavalla.

3.2 Kantelijan oikeus päättää omasta terveydenhuollostaan

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan huostassapidon aikana toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin voi päättää terveydenhuollosta huostaanoton tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tällaisia toimenpiteitä ovat ainakin ne toimenpiteet, joilla pyritään vaikuttamaan huostaanoton taustalla olleisiin syihin.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (Potilaslaki) 7 §:ssä on säädetty alaikäisen potilaan asemasta. Säännöksen mukaan, jos alaikäinen ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Silloin, kun lapsi ei ikänsä ja kehitystasonsa johdosta ole kykenevä päättämään hoidostaan, on

alaikäistä hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Arvion lapsen kehitystasosta tekee terveydenhuollon työntekijä.

Potilaslain 9 §:n mukaan, jos alaikäinen potilas ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus päättää esimerkiksi siitä, ottaako hän hänelle määrättyjä lääkkeitä vai jättääkö hän ne käyttämättä.

Minulle toimitetuista laitoksen laatimista kantelijaa koskevista päivittäismerkinnoistä ilmenee, että kantelija oli 7.9.2018 ilmoittanut, ettei hän tarvitse lääkkeitä vaan pärjää ilman sen johdosta, että lääkkeet eivät tee muuta kuin väsyttävät. Raporttimerkinnoistä 14.9.2018 ilmenee, että kantelija kieltäytyy lääkkeitään. Sama ilmenee myös seuraavien päivien päivittäismerkinnoista. Päivittäismerkinnoista esimerkiksi 27.9.2018 ilmenee, että kantelijalle määrätty uusi lääke oli aiheuttanut hänelle sivuoireita. Tämän takia kantelija oli kieltäytynyt lääkityksestä. Päivittäismerkinnoista ilmenee, että ”lääkitys laitettiin tauolle”. Päätös lopettamisesta tehdään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun lääkäri päättää.

Asiakirjamerkinnoista ilmenee, että laitos otti yhteyttä kantelijaa hoitaneeseen tahoon, jossa kantelijalla oli mahdollisuus keskustella lääkahoitonsa järjestämisestä.

Asiassa on saamani selvityksen mukaan menetelty lastensuojelulain ja potilaslain mukaisella tavalla.

3.3 Tiedonsaanti laitoksen julkisista asiakirjoista

Kantelukirjoituksen lähettämisen jälkeen kantelija oli yhteydessä oikeusasiamiehen kansliaan ja kertoi, että hän oli pyytänyt laitoksesta tietoja laitoksen sellaisista säännöistä, jotka koskivat nimenomaan häntä ja muita sijoitettuja lapsia. Kantelija kertoi, ettei hän ollut saanut pyytämiään tietoja. Kantelija kertoi halunneensa ottaa puhelimellaan mainituista ohjeista ja säännöistä valokuvan.

Laitoksen kieltäytyminen ilmenee myös laitoksen 4.11.2018 laatimasta kantelijaa koskevasta päivittäismerkinnoista. Merkinnoista mukaan ”Kysyy lupaa kuvata talon nuorten sääntökansiota, lähettääkseen kuvat oikeusapuhenkilölle. Tarkistettu vastaavalta ohjaajalta asia. Tiedotettu (nimi), että (nimi) oikeusapuhenkilö voi olla virka-aikaan yhteydessä vastaavaan ohjaajaan tai palvelujohtajaan asiasta”.

Pyysin käyttöni kantelijan pyytämät laitoksen asiakirjat. Kysymys näissä asiakirjoissa oli sijoitettujen lasten päiväohjelmasta laitoksessa sekä laitokseen sijoitettuja lapsia koskevista laitoksen säännöistä. Asiakirjat eivät sisältäneet mitään salassa pidettävää aineistoa. Nähdäkseni mitään asiallista perustetta kieltäytymiselle ei ollut.

Korostan tässä yhteydessä, että sijaishuollossa olevilla lapsilla on oikeus tietää, minkälaisia sääntöjä ja käytäntöjä laitoksella on ja mihin ne perustuvat. Sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltoa järjestävän laitoksen on selvitettävä lapselle ymmärrettävällä tavalla hänen oikeutensa ja velvollisuutensa asiassa sekä se, minkälaiset ovat laitoksen velvollisuudet ja oikeudet asiassa. Lasta on kuultava ja lapsen mielipide on otettava huomioon esimerkiksi silloin, kun säännöistä sovitaan ja niitä toimeenpannaan.

Hyvänä sijaishuoltoon liittyvänä menettelynä pidän myös sitä, että lapset otetaan riittävällä tavalla mukaan laitoksen säännöistä ja käytännöistä päätettäessä.

Totean vielä tässä yhteydessä, että kysymys on ollut sellaisista asiakirjoista, joilla on ollut merkitystä sijoitetun lapsen ja näin ollen kantelijan päivittäiseen elämään. Mielestäni perustetta laitoksen asettamalle kiellolle saada tieto näistä asiakirjoista ei siis ole ollut. Menettely on ollut virheellistä ja kantelijan etuja vaarantavaa.

Saatan käsitykseni Kouvolan sosiaalitoimen ja laitoksen tietoon.

3.4 Sijaishuollon valvonta

Lapsen sijoittaneen kunnan ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava sijaishuollon tosiasiallista järjestämistä ja sen laatua. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on erityisesti valvottava lapseen kohdistettuja rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä sijaishuoltopaikan kasvatusten menetelmiä ja käytäntöjä.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on varmistua siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa hänen vastuullaan olevan sijoitetun lapsen etua siten kuin lastensuojelulain 5 §:ssä on säädetty ja lastensuojelulain 30 §:n mukaisessa asiakassuunnitelmassa on tarkemmin määriteltä. Tämä edellyttää vastuussa olevan työntekijän tekemiä henkilökohtaisia käyntejä sijaishuoltopaikassa lapsen tapaamiseksi ja henkilökohtaisen suhteen luomiseksi. Lapsen sijaishuoltopaikan valvonnan tulee olla jatkuvaa riippumatta siitä, onko sijaishuoltopaikan osalta ilmennyt aihetta erityiseen huoleen.

Kouvolan hyvinvointipalvelujen antaman selvityksen mukaan kantelijan sijaishuoltopaikan valvonta on hoidettu ”asianmukaisesti”.

Selvityksen mukaan kantelijaa on tavattu kahden kesken eikä lastensuojelun työntekijöiden näkemyksen mukaan esille ole tullut asioita, jotka olisivat edellyttäneet toimenpiteitä. Selvityksessä todetaan, että Kouvolan lasten- ja nuorten lautakunta katsoo, että ”Lastensuojelun viranhaltijat ovat valvoneet riittävällä tavalla kantelijan sijaishuollon järjestämistä, kun sijoituspaikka on täyttänyt kilpailutuksen kriteerit ja on keväällä 2008 toimittanut lastensuojelun kuvauksensa.” Edelleen selvityksen mukaan ”Tämän lisäksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on tavannut kantelijaa. Iitin kunnan alueella valvontaa järjestävä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä ei ole ilmoittanut Kouvolan kaupungille, että Kymen Nuorten Aseman toiminnassa olisi puutteita.” Selvityksessä on vielä todettu, että kantelija ”Ei ole kertonut ennen kantelua sosiaalityöntekijälle tai sosiaaliohjaajalle seikkoja, joiden johdosta kantelijan sosiaalityöntekijän olisi tullut puuttua Kymen Nuorten Aseman toimintaan yleensä, tai että esille olisi noussut syy tavata kantelijaa”.

Saamani selvityksen ja kantelijasta tehtyjen asiakirjojen perusteella en voi kuitenkaan olla samaa mieltä selvityksessä esitetyn kanssa. Rajoituspäätöksen teossa ja niiden kirjaamisessa on ollut useita puutteita. Näyttää myös siltä, että rajoituspäätöksiä ei ole tehty sillä tavoin kuin lainsäädäntö edellyttää.

Kouvolan sosiaalitoimella on ollut lisäksi käytössään laitoksessa laaditut kantelijaa koskevat päivittäismerkinnät, jotka pyysin Kouvolan sosiaalitoimea toimittamaan minulle selvityksensä ohessa. Pelkästään arvioimalla näitä päivittäismerkintöjä sekä vertaamalla niitä lapsesta tehtyihin rajoituspäätöksiin olisi sosiaalityöntekijän tullut havaita, että laitoksen menettelyt eivät kaikilta osin ole vastanneet sitä, mitä lastensuojelulaissa on säädetty.

Korostan, että sosiaalityöntekijän tulee arvioida sille toimitettujen rajoituspäätösten asianmukaisuus, ennen kaikkea se, onko rajoituspäätökset tehty siten kuin lainsäädännössä on edellytetty. Sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsen sijaishuollon järjestämisen ja rajoitustoimenpiteiden asianmukaisuutta myös lapsesta laitoksessa laadittujen päivittäismerkintöjen sekä rajoituksista tehtyjen kirjausten avulla.

Mielestäni Kouvolan sosiaalitoimen sijaishuollon valvonta ei edellä sanotun mukaisesti ole kaikilta osin onnistunut.

Saatan käsitykseni Kouvolan sosiaalitoimen tietoon.

3.5 Vaatimus sijaishuoltoapaikan muuttamiseksi

Kantelija kertoi lähettämänsä kantelukirjoituksen jälkeen, että hän oli vaatinut sijaishuoltoapaikansa muutosta.

Sijaishuollon aikana asianosaisilla (lapsen huoltajilla ja 12 vuotta täyttäneellä lapsella) on oikeus vaatia sijaishuoltoapaikan muuttamista. Vaatimus on asianmukaisesti käsiteltävä ja ennen päätöksentekoa on kuultava asiaan osallisia siten kuin lastensuojelulain 42 §:ssä säädetään. Mikäli asianosainen peruuttaa vaatimuksensa, raukeaa asian valmistelu ja käsittely.

Kouvolan sosiaalitoimi on selvityksessään todennut, että kantelijaa on tavattu 1.6., 7.6., 1.8. ja 10.8. ja asiakaskertomuksista käy ilmi, että (1.6 ja 1.8) on ollut puhetta mahdollisesta kantelijan muutosta toiseen sijaishuoltoapaikkaan. Selvityksen mukaan ”Yhteisymmärryksenä on kuitenkin sovittu, että asia ei ole ajankohtainen. Sijaishuoltoapaikan muutoksesta ei ole keskusteltu 7.6. eikä 10.8. tapaamisissa. Asiakassuunnitelman yhteydessä mahdollinen vaihtoehto tuli esille. Sosiaalityöntekijä ei tulkinnut keskustelua pyynnöksi, katsoi, että kantelija ei ole vaatinut sijaishuoltoapaikan muuttamista eikä päätöstä siten ole tehty.”

Lastensuojelulain 5 §:n mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset ja muut seikat, joilla on merkitystä häntä koskevassa asiassa. Viranomaiselle kuuluva informointi- ja tietojenantovelvollisuus turvaa sosiaalihuollon asiakkaalle oikeuden saada ymmärrettävällä tavalla tietoja palvelujärjestelmistä ja häntä koskevista seikoista, kuten esimerkiksi hänen oikeuksiinsa ja niiden toteutumiseen liittyvistä seikoista.

Viranomaisen on annettava tiedot lapselle ymmärrettävällä tavalla ottaen huomioon hänen ikänsä tai muut lapsen erityisolosuhteet. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluu huolehtia lapsen tiedollisten oikeuksien toteutumisesta. Tässä tarkoituksessa hänen on annettava lapselle tietoa esimerkiksi lainsäädännön mukaisista menettelytavoista ja käytännöistä, jotta lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä ja mielipiteensä käsillä olevasta asiasta.

Kuten olen edellä todennut, vaatimus sijaishuoltoapaikan muuttamisesta on asianmukaisesti käsiteltävä ja vaatimukseen on tehtävä päätös, mikäli asianosainen ei peruuta vaatimustaan.

Sijoitetulla lapsella tulee olla tietoa hänelle kuuluvista oikeuksista ja siitä, millä tavoin hän näitä oikeuksiaan voi tosiasiallisesti käyttää.

Saamani selvitys on ristiriitainen eikä minulle toimitetusta selvityksestä ilmene, millä tavoin kantelijalle on selvitetty hänen oikeutensa, mikä on ollut kantelijan esittämän mielipiteen sisältö, missä olosuhteissa se on annettu ja onko kantelija tosiasiallisesti peruuttanut vaatimuksensa.

Korostan, että lapsen asiakirjoihin on merkittävä selvästi kaikki sijaishuollon järjestämiseen vaikuttavat seikat. Lasta koskevien asiakasasiakirjojen huolellinen laatiminen palvelee osaltaan lapsen ja muiden asianosaisten oikeusturvan toteutumista. Tämän takia asiakirjoihin on merkittävä millä tavoin lapsen mielipidettä asiassa on selvitetty, mitä tietoja lapselle on annettu sekä

millä tavoin lapsi on saamaansa selvitykseen suhtautunut ja mikä on ollut lapsen mielipiteen sisältö.

Kiinnitän Kouvolan sosiaalitoimen huomiota edellä sanottuun.

3.6 Kannustusrahat

Kantelija on arvostellut ahkeruusrahan/kannustusrahan maksamista. Laitoksen antamassa selvityksessä on todettu, millä tavoin ja edellytyksillä ahkeruusrahaa maksetaan.

Totean, että mikäli lapsi laitoksessa ansaitsee taskurahaa erilaisilla työtehtävillä, on lähtökohteisesti lapsella oikeus saada tekemästään työstä sovittu palkkio tai muu korvaus, joka laitoksen tulee suorittaa lapselle. Mikäli sovittu ahkeruusrahan maksamisesta voidaan lapsen käyttäytymisestä tai laiminlyönnistä johtuen luopua tai sovittua ahkeruusrahaa mainituista syistä alentaa, on laitoksen sääntöjen oltava tältä osin oikeudenmukaisia, selviä ja sijoitetuille lapsille ymmärrettäviä. Tarvittaessa lapsella tulee olla oikeus saada selvitys siitä, miksi kannustusrahaa ei hänelle ole suoritettu sovittu mukaisesti.

Kiinnitän Kouvolan sosiaalitoimen huomioita edellä sanottuun. Pyydän, että Kouvolan sosiaalitoimi hankkii laitokselta selvityksen ahkeruus/kannustusrahojen perusteista ja arvioi, onko kyseiset ahkeruus- tai kannustusrahat maksettu kantelijalle oikeasuuruuisena. Pyydän ilmoittamaan minulle viimeistään **31.5.2019 mennessä**, mihin toimenpiteisiin tämä pyyntöni on aiheuttanut aihetta.

3.7 Muut epäkohdat

Kantelija on arvostellut laitoksen *tarjoamaa ruokaa* ja pitänyt sitä riittämättömänä. Laitos on kiistänyt tämän väitteen.

Totean tältä osin vain yleisesti, että sijaishuollon hyvään laatuun kuuluu myös se, että lapset saavat ravitsevaa ja terveellistä ruokaa sijaishuoltopaikassaan. Mikäli lapsi harrastaa esimerkiksi urheilua, voi se merkitä, että lapsi tarvitsee enemmän kuin normaalisti ruokaa, tai ruokailuaikoja tulee olla tiheämmin. Harrastukset voivat vaikuttaa siten ravinnon määrään ja myös ravinnon laatuun. Tämä tulee ottaa huomioon yksilöllistä sijaishuoltoa järjestettäessä.

4 TOIMENPITEET

Saatan kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen sijaishuollon valvonnasta Kouvolan hyvinvointipalvelujen tietoon. Samalla kiinnitän sen huomiota siihen, mitä olen kohdassa 3.5 todennut vaatimuksesta sijaishuoltopaikan muuttamiseksi ja kohdassa 3.6 kannustusrahoista.

Saatan kohdassa 3.3 tiedonsaantioikeudesta esittämäni käsityksen sekä Kouvolan hyvinvointipalveluiden että Kymen Nuorten Aseman tietoon. Samalla kiinnitän niiden huomiota siihen, mitä olen todennut kohdassa 3.1 rajoitustoimenpiteistä.